

*Андрій ВОЄВОДА,
аспірант Національної академії
прокуратури України*

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 415 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Ключові слова: *військова машина; бойові, спеціальні, транспортні машини; військовослужбовці; цивільний транспортний засіб; правила водіння або експлуатації машин; Збройні Сили України; військові формування; військовий суд.*

У сучасних умовах глобальної економічної кризи і з огляду на неузгодженість територіального характеру із деякими сусідніми державами перед Україною постає необхідність формування боєздатних, оснащених сучасною військовою технікою збройних сил та інших військових формувань. У Державному бюджеті на 2012 рік збільшено видатки на закупівлю нових зразків озброєння та військової техніки для переоснащення Збройних Сил України. З урахуванням спеціального порядку та цілей використання військових машин, а також спеціального суб'єкта їх водіння та експлуатації у ст. 415 Кримінального кодексу України (КК України) встановлено кримінально-правову охорону суспільних відносин, пов'язаних з порядком водіння та експлуатації військових машин.

Через відсутність достатньої кількості наукових досліджень у цій сфері слідча та судова практика застосування вказаної статті не є досконалою, не визначені шляхи однозначного вирішення слідчим та судом питання наявності у машини статусу військової та, як наслідок, можливості кваліфікації дій за ст. 415 КК України саме за цією ознакою.

Відтак, перед прокурорсько-слідчими працівниками військових прокуратур постає чимало питань щодо доказування цього злочину і відмежування його від інших правопорушень.

Отже, метою статті є з'ясування проблемних аспектів встановлення й доказування обставин, що визначають статус машини як військової, у кримінальних справах про злочин, передбачений ст. 415 КК України, та його відмежування від суміжних злочинів за цією ознакою.

Предметом злочину, передбаченого ст. 415 КК України, є бойові, спеціальні і транспортні машини. Традиційно в науці кримінального права ці три види машин узагальнюються поняттям «військові машини». Саме тому в публікації пропонуємо також використовувати поняття «військова машина».

Обов'язковою специфічною обставиною, яка підлягає встановленню при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням правил водіння або експлуатації машин, є факт належності машини до військових.

Військова машина є джерелом підвищеної небезпеки, а це визначає й характер відносин між людьми, що виникають у процесі експлуатації таких транспортних засобів [1, 24]. Саме з цієї причини держава як представник інтересів суспільства поставила найвищі вимоги до військовослужбовців, які експлуатують такі машини.

У статті 246 Кримінального кодексу України РСР від 28 грудня 1960 року законодавець, виходячи із основних завдань, які повинні вирішувати військові машини, розподілив їх на бойові, спеціальні та транспортні [2, 822].

Стаття 415 чинного КК України також поділяє військові машини на три загальні групи експлуатації: бойові машини, головним завданням яких є ураження вогнем живої сили й військової техніки противника; спеціальні машини – самохідні технічні засоби, які використовуються за особливим, спеціальним призначенням, що відповідає типу машини чи встановленому на ній устаткуванню; транспортні машини, призначені для перевезення особового складу, озброєння, боеприпасів, вій-

ськово-технічного майна, а також ті, що використовуються для повсякденного господарського, культурно-побутового, медичного та іншого обслуговування військ. У мирний час виконувати військовими транспортними машинами завдання суттєво не відрізняються від тих, які виконують транспортні засоби в цивільних умовах [3, 49; 4, 87].

За загальним правилом військові машини можна розглядати як військове майно. Однак ми поділяємо думку вчених М.І. Мельника та М.І. Хавронюка про те, що «... слід вважати порушеннями правил водіння та експлуатації військових машин таких, що хоча і належать цивільній організації, проте перебувають у користуванні військових формувань та експлуатуються військовослужбовцями для виконання завдань, пов'язаних із несенням військової служби» [5, 1115].

Відсутність чіткого визначення поняття «військова машина» в нормативно-правових актах призводить до неоднозначного вирішення слідчими та суддями питання, чи є машина військовою, коли йдеться про машини інших військових формувань, що не належать до Збройних Сил України (наприклад, Внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України), а також машини, які наказом командира (начальника) прямо, тобто буквально, не визнано бойовими, спеціальними або транспортними.

Зокрема, військовим місцевим судом Миколаївського гарнізону винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, був визнаний військовослужбовець Служби безпеки України, який під час керування службовою легковою оперативною машиною порушив правила перетинання залізничного переїзду, що призвело до зіткнення з тепловозом та смерті пасажира.

На початковому етапі розслідування кримінальної справи дії військовослужбовця було кваліфіковано слідчим за ч. 1 ст. 415 КК України, оскільки встановлено належність машини до майна, яке перебувало на обліку в органі Служби безпеки України. Проте під час подальшого слідства дії обвинуваченого перекваліфіковано на ч. 2 ст. 286 КК України на тій підставі, що зазначена машина відповідно до наказу начальника управління Служби безпеки України є автотранспортним засобом, який використовується при вирішенні оперативно-службових завдань, та наказом їй не було надано статусу саме «транспортної» машини. Відтак, військовий суд Миколаївського гарні-

зону визнав військовослужбовця Служби безпеки України винним за цією ж статтею Кримінального кодексу України*.

Такий підхід до кваліфікації вказаного злочину вважаємо помилковим. Слід врахувати, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» від 21 вересня 1999 року військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами й організаціями Збройних Сил України. Згідно з п. 2 ст. 8 цього Закону його дія поширюється також на інші утворені відповідно до законів України військові формування і Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України. Отже, військовими машинами, окрім тих, що обліковані й експлуатуються в установах Збройних Сил України, є машини, які закріплені та експлуатуються у Державній прикордонній службі, Службі зовнішньої розвідки України, Службі безпеки України, Управлінні державної охорони, Державній спеціальній службі транспорту Міністерства інфраструктури України, внутрішніх військах Міністерства внутрішніх справ України і Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України.

При цьому, на нашу думку, не слід обмежуватися зарахуванням до військових машин лише таких, які наказом командира (начальника) прямо віднесені до однієї з трьох вказаних груп, оскільки керівними документами передбачені більш широкі переліки груп експлуатації машин і принципи їх поділу.

Зокрема, відповідно до пунктів 3.31., 5.1. Інструкції про порядок використання автомобільної техніки у Збройних Силах України, затвердженої наказом міністра оборони України від 10 січня 1995 року № 10, поняття «автомобільна техніка» охоплює машини транспортної, бойової, строювої та навчальної груп експлуатації.

При цьому вантажні і спеціальні легкові автомобілі бойової, строювої та навчальної груп експлуатації використовуються у військових частинах для забезпечення планів бойової підготовки, а автомобілі транспортної групи – для централізованих перевезень матеріальних засобів. Пункт 5.7. згаданої інструкції містить перелік спеціальних автомобілів, до яких віднесено машини військової інспекції безпеки дорожнього руху Військової служби правопорядку Збройних Сил України, служби безпеки дорожнього руху Збройних Сил України, не-

* Архів військової прокуратури Південного регіону України, наглядове провадження у справі № 205/2007.

відкладної допомоги та реанімації, рухомі рентгеноустановки, зуболікарські кабінети, станції переливання крові, сміттєвози, пожежні, поливальні, снігоприбиральні й асенізаційні машини.

Методикою розподілу озброєння та військової техніки по групах для експлуатації, відчуження та утилізації у Збройних Силах України, затвердженою наказом міністра оборони України від 18 липня 2001 року № 245, передбачені такі військові машини, як автомобільні кухні, екскаватори, автодрукарні, крани, трактори, автогрейдери, траншейні машини тощо, при цьому їх поділено на групи залежно від належності до виду військ.

З огляду на це вважаємо, що військовими машинами у розумінні ст. 415 КК України є будь-які механічні саморухоми засоби, які приводяться в рух за допомогою двигуна й основним призначенням яких є використання військовими частинами та закладами, установами, організаціями військових формувань у будь-яких службових цілях. При цьому належність до групи експлуатації, а також використання машини під час події не за прямих призначенням (наприклад, в особистих інтересах) не є підставою вважати машину невійськовою.

Приймаючи рішення щодо належності машини до військових, слідчий обов'язково має витребувати у військової частині (установі, організації) технічний паспорт машини, відомості про її перебування на бухгалтерському обліку, витяг з наказу командира (начальника) про віднесення її до групи експлуатації та закріплення за конкретним військовослужбовцем.

Однак не слід абсолютизувати необхідність підтвердження наявності у машини статусу військової наказом командира (начальника). Якщо машина фактично передана до військового формування, використовується у службових цілях, проте з вини службових осіб не поставлена на бухгалтерський облік, це не спростовує факту її належності до військових.

За таких обставин слідчому слід вжити додаткових заходів для з'ясування статусу машини шляхом допитів свідків з питань встановлення фактичного користувача та цілей експлуатації машини, у тому числі представників власника машини, командування військової установи, осіб, які її обслуговували та експлуатували у військових формуваннях, витребувати шляхові листи, наряди-завдання тощо.

Правильність нашої думки підтверджує судова практика. Так, військовим трибуналом гар-

нізону було перекваліфіковано дії рядового С. зі статті кримінального кодексу, якою передбачено відповідальність за порушення правил водіння військової машини, на статтю, що передбачала покарання за порушення правил водіння цивільного транспортного засобу, оскільки керувана військовослужбовцем С. машина належала цивільній організації – авіаційному заводу, причому командуванням не було належним чином оформлене рішення про закріплення автомобіля за рядовим С.

Згодом військовий трибунал округу визнав рішення суду щодо перекваліфікації дій рядового С. незаконним, оскільки автомобіль, яким той керував, був закріплений за ним з дозволу військового командування, використовувався для виконання робіт з ліквідації наслідків стихійного лиха і керування цим автомобілем здійснювалося підсудним у межах виконання обов'язків військової служби. Отже, на нього поширювались усі встановлені наказами й настановами правила з експлуатації та водіння машин, передбачені для військових водіїв. Неналежне оформлення командуванням частини рішення про закріплення автомобіля за С. також не може бути причиною кваліфікації його дій за статтею, що передбачає відповідальність за порушення правил водіння цивільного транспорту [6, 135–136].

Таке рішення суду є аргументованим і відповідає чинному законодавству. Практикам, на нашу думку, слід брати його до уваги, вирішуючи питання кваліфікації злочину й окреслюючи шляхи доказування наявності у машини фактичного статусу військової.

Таким чином, військова машина є окремим елементом у системі обставин, що підлягають встановленню і доказуванню у кримінальних справах про порушення правил водіння або експлуатації військових машин. Проведений у нашому дослідженні аналіз законодавства та практики дає підстави стверджувати, що висновки слідчого про належність машини до військових не повинні обмежуватися встановленням фактів використання її саме у Збройних Силах України, перебування на бухгалтерському обліку й надання їй такого статусу письмовим наказом командира (начальника).

Військовими також є машини, які використовуються у всіх інших військових формуваннях, створених відповідно до законодавства України. При цьому факт належності права власності на машину цивільним особам не є підставою для

визнання її невійськовою, оскільки для однозначного вирішення питання статусу машин слідчий повинен вжити додаткових заходів для встановлення фактичного користувача машини, цілей водіння або експлуатації.

Встановлення зазначених обставин є обов'язковим для доказування вини військовослужбовців у вчиненні злочинних порушень правил водіння або експлуатації військових машин.

Список використаних джерел:

1. Гринберг М.С. Технические преступления / Гринберг М.С. – Новосибирск: Издательство Новосибирского университета, 1992. – 142 с.
2. Антонов Н.Ф. Уголовный кодекс Украинской ССР: науч.-практ. коммент. / Н.Ф. Антонов, М.И. Бажанов, Ф.Г. Бурчак и др. – К.: Политиздат Украины, 1987. – 880 с.
3. Касинюк В.І. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за порушення правил водіння або експлуатації машин / В.І. Касинюк, В.М. Білоконев. – Запоріжжя: Видавець Глазунов С.О., 2011. – 231 с.
4. Хавронюк М.І. Військові злочини: коментар законодавства / [М.І. Хавронюк, С.І. Дячук, М.І. Мельник]; відпов. ред. М.Д. Дрига, В.І. Кравченко. – К.: А.С.К., 2003 – 272 с.
5. Научно-практический комментарий Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – [6-те вид., переробл. та доповн.]. – К.: Юридична думка, 2009. – 1236 с.
6. Вопросы уголовного права и процесса в практике прокурорского надзора за исполнением законов при рассмотрении военными трибуналами уголовных дел / под ред. А.Г. Горного. – М.: Ордена Трудового Красного Знамени Военное издательство Министерства Обороны СССР, 1982. – 200 с.

Андрій ВОЄВОДА

**ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО
СТАТТЕЮ 415 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Резюме

Розглянуто проблемні питання визначення належності машин до військових, що є необхідною підставою для доведеності вчинення військового злочину, передбаченого ст. 415 КК України – порушення правил водіння або експлуатації військових машин, та відмежування його від суміжних злочинів у сфері безпеки дорожнього руху.

Андрій ВОЄВОДА

**ПРЕДМЕТ ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО
СТАТЬЕЙ 415 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ**

Резюме

Рассмотрены проблемные вопросы определения принадлежности машин к военным, что является необходимым основанием для доказывания совершения воинского преступления, предусмотренного ст. 415 УК Украины – нарушения правил вождения или эксплуатации военных машин, и отмежевания его от смежных преступлений в сфере безопасности дорожного движения.

Andriy VOYEVODA

**SUBJECT OF CRIME DETERMINED
BY ARTICLE 415 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE**

Summary

The topical issues of determination whether vehicles belong to military or not were studied, which is a required condition for proving the commission of military crime, determined by Article 415 of the Criminal Code of Ukraine connected with military vehicle driving violation as well as separation it from related crimes in the field of traffic safety.